

Een verdwijntruc aan de Weesperzijde

Een kunstenaar overlijdt. Aan nabestaanden de taak de erfenis te beheren. Van een map tekeningen tot een beeldhouwwerk volgestouwd loods. Liefdewerk, inkomstenbron of loden last? *Argus* vraagt het de nabestaanden in de onregelmatig verschijnende serie De nalatenschap zelf. De dochters van kunstenaars Renée Stotijn kregen na de dood van hun moeder onverwacht een schat in de schoot geworpen.

door PHIL VAN TONGEREN

Stadszender AT5 meldt zich in november 2020 bij een herenhuis aan de Amsterdamse Weesperzijde. Aanleiding is de vondst die de zussen Zaphira en Esmee Bor in de zomer deden na het overlijden van hun moeder, beeldend kunstenaar Renée Stotijn (1940-2020). Bij het uitruimen van het ouderlijk huis stuiten ze tot hun verbijstering op zo'n tweeduizend olieverfschilderijen, aquarellen, pastels en houtskoolschetsen, verstopt achter wat aan de buitenkant keukenkastjes lijken.

Als kinderen hadden ze zich nooit afgevraagd waarom het plafond daar zo laag was; nu weten ze het. Net zoals ze eindelijk de ondane reactie van hun moeder kunnen duiden wanneer zich weer eens een lekkage voordeed. Staand op een keukentrap maakt Zaphira de ontdekking nog maar eens aanschouwelijk, tastend in de drie meter diepe ruimte. "Hier kan je gewoon iemand voor de Airbnb huisvesten!"

Het is een verhaal dat in de dagen van lockdowns en mondkapjes voor wat welkome afleiding zorgt. De kunst is uit haar eenzame opsluiting bevrijd, nu wij nog. Andere media volgen het voorbeeld van AT5. Ook dankzij de Instagrampagina die Zaphira heeft aangemaakt (@schilderij_renee_stotijn) staat de kunstenaar, die haar werk bij leven afschermd van de buitenwereld, ineens in de schijnwerpers.

Renée Stotijn, dochter van hoboïst Haakon Stotijn, is in het Amsterdamse culturele leven van de jaren zestig en zeventig geen onbekende. Maar dan vooral als partner van violist Dick Bor, het voormalige wonderkind

Dick Bor en Renée Stotijn in 1976.

FOTO'S WIKIPEDIA / © ZAPHIRA

dat op tienjarige leeftijd door *De Telegraaf* onder superlatieven wordt bedolven. "De grootste muzikenners staan perplex over de ongelofelijke muzikaliteit van deze jongen," schrijft de krant in 1954. Bor studeert bij onder anderen Oskar Back en wordt concertmeester bij het Nederlands Philharmonisch Orkest (NedPhO). Met pianist Polo de Haas organiseert hij in de jaren zeventig zogeheten schertsconcerten, waarbij de musici op piepkleine instrumenten spelen; 'klassieke muziek met een vrolijke noot en gratis wijn en ijsjes in de pauze'.

Het is nogal een contrast met Stotijn, die in weerwil van haar opvallende verschijning met haar werk juist zelden naar buiten treedt. Eind jaren vijftig, begin jaren zestig studeert ze aan de Rijksacademie. Een opwindende periode, waarin de beeldende kunst zowat elk jaar van gedaante wis-

selt. Nul, Fluxus, popart, het kan niet op. Stotijn trekt zich er weinig van aan. Liever laat ze zich inspireren door de renaissance en de zeventiende-eeuwse Hollandse meesters, terwijl haar eigen handschrift zich ontwikkelt in de trant van het laat-impressionisme.

Prominent in haar repertoire: portretten, stadsgezichten en stillelevens. Later komen daar de poppen uit haar kindertijd bij. Met het schilderen van decors en rondleidingen in het Rijksmuseum, het Stedelijk Museum en het Van Gogh Museum houdt ze het hoofd boven water. Ja, ook het Stedelijk, waar bij wijze van spreken voor elke vernieuwingsbeweging de champagne al koud is gezet. Zaphira (38): "Ze heeft er altijd met veel respect over gepraat, ook als ik met haar in het Stedelijk was. Dit waren wel mijn tijdgenoten, zei ze dan. Want ze vond de jaren zes-

tig een fantastische tijd." Als lid van kunstenaarsverenigingen Arti et Amicitiae en De Kring begeeft ze zich graag onder collega's. Esmee (49): "Ze was alleen niet iemand die voor haar werk heel veel ondernam, dat vond ze lastig. Ze vertelde me dat ze, nadat ze van de Rijksacademie kwam, al snel conflicten had met galeriehouders." Zaphira: "Ze kwam misschien niet de juiste mensen tegen, maar aan de andere kant stelde ze ook hoge eisen. Ze wilde dat alles heel goed verzekerd werd. Ze vond het ook lastig om haar werk uit handen te geven. Het waren echt haar kindjes. Ze had een beetje smetvrees en was bang dat mensen er onzorgvuldig mee om zouden gaan."

In digitaal krantenarchief Delfer kom je Stotijns naam dan ook hooguit een of twee keer tegen, als deelnemer aan een groepsexpositie. Maar een expositie van pastels en aquarellen in het Concertgebouw, begin oktober 1978, trekt de aandacht van Henk van der Meijden, die zijn Privé-pagina in *De Telegraaf* vlijtig vult met nieuwtjes uit de showbusiness. Het tentoongestelde zelf komt er in een gesprekje met de 'charmante en gipsy-achtige' kunstenaar bekaaid af.

Benieuwd is de society-verslaggever naar haar latrelatie met Bor, in die tijd kennelijk nog een opmerkelijk fenomeen. "Dick wil alleen zijn als hij een moeilijk concert repeteeert en ik kan ook pas goed werken als ik me afzonder, maar als je dan weer samen bent is het elke keer een feest," licht Stotijn behulpzaam toe. Het stuk wordt bekroond met een royaal afgedrukte foto van het stel tegen elkaar aanleunend in kleermakerszit, met de tweejarige Esmee in hun midden.

Kijkend naar die vrouw met die zelfbewuste blik valt moeilijk voor te stellen dat Stotijn het grootste deel van haar werk toen al jaren verborgen hield. Mogelijk heeft de borstkanker die in 1972 bij haar werd geconstateerd een rol gespeeld. Ze genas, maar fysiek en mentaal kwam ze gehavend uit de strijd. Haar oude niveau lag misschien wel voorgoed buiten bereik. Liever dan te concurreren met haar vroegere ik, toverde ze het grootste en vermoedelijk beste deel van haar oeuvre weg.

Renée Stotijn overlijdt op 16 juni 2020; de borstkanker liet zich ditmaal niet bedwingen. Al snel komen de dochters erachter dat met de inboedel en overige spullen

Stotijns werk omvat poppen, stillelevens, portretten, stads- en dorpsgezichten in aquarel, olieverf en pastel.

meerdere kringloopwinkels kunnen worden ingericht. Hun moeder heeft letterlijk alles bewaard wat ooit het huis was binnengekomen: kranten, tijdschriften, boeken, platen, cd's en kasten vol kleding. Van de garderobe verhuist een deel naar het huis van Zaphira. Maar toch, negentig vuilniszakken vol. En dan moet de grootste verrassing, of schrik, nog komen. Zelf omschrijft Esmee haar reactie erop als paniek. "Ik dacht: hoe komen we hier ooit doorheen?! Op een gegeven moment hebben we een schifting gemaakt: dit is topwerk, dat is redelijk en de rest kan bij het vuilnis. Ik ben heel praktisch ingesteld, waarschijnlijk in reactie op mijn ouders, die alles bewaarden."

Mappen met houtskoolschetsen uit de academiëtijd belanden naast de vuilcontainers. Maar niet voor lang. Esmee: "Mensen die op een cafeterras zaten, hadden gezien dat wij dat hadden neergezet. Die heb-

ben toen al die houtskoolschetsen op de vuilcontainers geplakt!" Zaphira: "Verder was alles meegenomen." Een van de 'eerlijke vindsters' belt later op met de mededeling dat ze een werk van hun moeder in bezit heeft. Of de zussen het misschien terug willen kopen. Zaphira: "Ik zei: hoezo heb jij werk van mijn moeder, dat kan helemaal niet. Maar ik was toch nieuwsgierig." Het olieverfschilderij, door Esmee aan de straat gezet, keert voor 25 euro terug naar huis.

En door Zaphira aangemaakte Instagrampagina met Stotijns werk krijgt al snel duizenden volgers. Van een Milaanse galerie komt het verzoek een aantal schilderijen te mogen exposeren. De landelijke pers, van *NRC* tot *Linda*, laat zich evenmin onbetuigd. Op de uitnodiging van AT5 volgt een uitnodiging van de Beurs van Berlage: of de zussen een ex-

positie willen inrichten met het werk van hun moeder.

Zaphira: "Renée was een enorme liefhebber van architectuur en Berlage is natuurlijk ontzettend belangrijk geweest voor Amsterdam. Bovendien was de Beurs ook een tijd de werkplek van onze vader; het Nederlands Philharmonisch had er jarenlang gerepeteerd. En we kregen carte blanche, mochten het helemaal inrichten zoals wij het wilden. Ik heb een master erfgoedstudies gedaan, en minors in kunstgeschiedenis en museologie gevolgd. Alles kwam daar bij elkaar."

Nadat corona dat een paar keer had verhinderd, opent de expositie *Verborgen Kunst Onthuld* eind juni 2021. Zaphira: "Ik heb daar toen een toespraak gehouden. Haar leven was afgesloten, maar haar werk kreeg een tweede leven. De naam Renée is afgeleid van het Latijnse woord Renatus, dat wederge-

boorte betekent, net als renaissance. Het was iets heel symbolisch."

De website *reneeestotijn.com* is onlangs vernieuwd en biedt onder andere de mogelijkheid een schilderij of aquarel als NFT (non fungable token, een uniek digitaal eigendomscertificaat dat is vastgelegd op een blockchain, een soort eigendom) aan te schaffen, een hype uit de wereld van bitcoin en blockchain die achteraf toch niet zo'n vruchtbaar idee blijkt. Zaphira: "Een *bubble*. En een markt die volgens mij zijn langste tijd heeft gehad. Maar de NFT-website is een mooie database waarop ik alle foto's heb geplaatst die ik van Renées werk heb gemaakt. Mensen die het willen leren kennen of kopen, verwijst ik ernaar door."

Inmiddels werken de zussen samen met kunsthandelaar Babette Claassen, die Stotijns werk regelmatig op kunstbeurzen laat zien. Esmee: "Ze heeft gedurende haar leven natuurlijk geen *fanbase* opgebouwd, om het even populair te zeggen. Maar er worden wel dingen verkocht." Zaphira: "Het verhaal van haar leven, die context, dat werkt heel goed. Soms heeft zo'n beurs een thema, en dan zoeken we daar een werk bij. Ik weet niet altijd waar het in de opslag te vinden is. Dan vraag ik of Esmee wil komen helpen, want het is heel ongezellig om in mijn eentje urenlang in die opslag door te brengen, een beetje een surrealistische gewaarwording. Al vind ik het soms ook wel rustgevend om tussen m'n moeders werk te zitten rommelen." Je bent weer even in haar wereld."

Na de dood van vader Dick in 2007 erfde Zaphira een aantal magisch-realistische schilderijen van opa Jan Bor, die naast violist ook kunstschilder was, net als oom Gerard Bor. "Ik heb mijn hele huis daar destijds mee ingericht. Toen kreeg ik die erfenis van Renée erbij, en nu is het een allegaartje van Stotijns en Bors." Stotijns jongste dochter heeft net als haar ouders een latrelatie. Op zo'n duizend kilometer rijden van Amsterdam, in het huis van haar Italiaanse vriend in Varese, prijkt het werk van haar moeder ook al aan de muren. "Hij heeft wel gezegd: tot hier en niet verder. Ik snap dat. Al ben ik er hartstikke trots op, na een paar jaar denk ik toch: misschien moet ik even niet iets om me heen hebben dat gekoppeld is aan mijn familie." Esmee: "Ja, alsof je het niet zelf hebt kunnen kiezen; je bent er gewoon mee opgezadeld."